

BARBARA ŠTEBIH GOLUB

O jednoj Flundri

(Ivan Lupić; Bojana Schubert. 2016. *Prvi hrvatski Shakespeare*.
Ludbreg: Biblioteka Ludbregiana)

Širom svijeta 2016. godina obilježavala se kao četiristota obljetnica Shakespeareove smrti (1616.), no Hrvati su imali priliku obilježiti i jednu vlastitu obljetnicu povezanu s velikim engleskim dramaturgom. Riječ je o 180. obljetnici prvoga prijevoda Shakespearea na hrvatski, točnije na kajkavski književni jezik. Naime, 1836. bistrički opat Ivan Krizmanić preveo je jedan odlomak iz drame *Romeo i Julija* naslovivši ga *Flundra senje zrokujuća*.

Autori su nevelike knjižice (111 stranica) o prvome prijevodu Shakespearea na hrvatski šekspirolog Ivan Lupić i kajkavologinja Bojana Schubert, koji su se Krizmanićevim prijevodom bavili svaki iz svoje perspektive te tako stvorili cjelovitu sliku.

O knjizi, Ivanu Krizmaniću i kajkavskome književnom jeziku razgovarali smo s dr. sc. Bojanom Schubert.

HJ: Tko je bio Ivan Krizmanić?

BSch: Promatrajući ukupan hrvatski prostor, u jezičnome je smislu 19. stoljeće među zanimljivijim razdobljima. Turbulentno i prevratno kakvo je bilo, nekim je jezicima donijelo velik ugled, dok je druge izbrisalo s hrvatske jezične karte. U njemu se kao najintragantniji događaji ističu ilirski pokret i hrvatski narodni preporod, koji su, iako u središtu pažnje proučavatelja širokoga spektra znanstvenoga interesa, još uvijek nedovoljno istraženi.

Čovjek u sjeni ilirskoga pokreta, mecena i prijatelj brojnih iliraca bio je Ivan Krizmanić (1766. – 1852.), bistrički opat, prevoditelj, intelektualac širokih svjetonazora i – kajkavac. Budući da nije javno istupao, a sva su mu prijevodna djela ostala u rukopisu do ovoga tisućljeća, Krizmanića su povjesničari jezika često ostavljali na marginama ili u bilješkama svojih radova – ako su ga uopće i spominjali. Osim njegove samozatajnosti tomu su kumovale i sociolingvističke prilike u kojima su nakon odabira standardnoga jezika na štokavskoj osnovici brojne kajkavske teme ostavljene na milost i nemilost zaboravu.

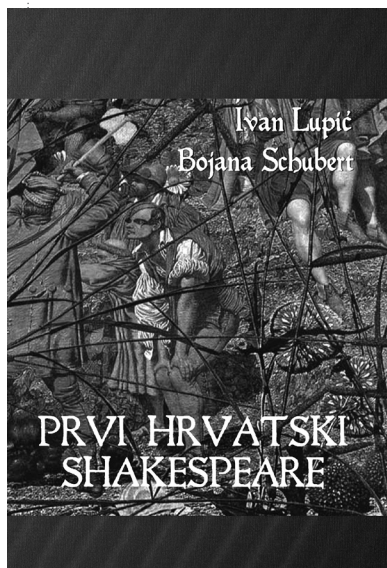

Krizmanićev je prevodilački rad, međutim, itekako vrijedan spomena i analize. U svojemu bistričkom domu, u kojemu je proboravio tridesetak godina, Krizmanić je čitao mnoga djela svjetske književnosti, a neka i preveo na kajkavski književni jezik, kako kaže, za svoje župljane kajkavce. Prevodio je na kajkavski s njemačkoga, engleskoga, latinskoga, ali i sa štokavskoga smatrajući štokavski i kajkavski zasebnim jezično-kulturnim koncepcijama. U njegove važnije prijevode spadaju *Raj zgubljen*, 1827. (John Milton, *Paradise Lost*), *Osmanščica*, 1829. (Ivan Tomko Mrnavić, *Osmanščica*, 1631.), *Sveta Rožalija*, 1831. (Antun Kanižlić, *Sveta Rožalija*, 1780.) i *Flundra senje zrokujuća*, 1836. (William Shakespeare, *Romeo i Julija*, ulomak). Ako bismo uzeli u obzir samo posljednji spomenuti prijevod, Krizmanić zaslužuje istaknutije mjesto u povijesnim pregledima hrvatskoga jezika i književnosti kao prvi prevoditelj Shakespeareova djela na hrvatski – kajkavski književni – jezik.

HJ: Što nam možete reći o njegovim jezičnim identitetima i o tome kako oni zrcale društvenu klimu njegova vremena?

BSch: Jezični identiteti Ivana Krizmanića itekako su odraz vremena u kojemu je živio. Proboravivši većinu svojega života u Hrvatskome zagorju, koje je za njegova života sastavnim dijelom Habsburške Monarhije, Krizmanić je poput drugih ondašnjih intelektualaca školovan na latinskome i njemačkome jeziku, a njima se služio do svoje smrti. Tek se u zreloj dobi, kad su mu bile četrdeset tri godine, a pod utjecajem ideja Francuske revolucije o njegovanju *domaćih* jezika, počeo koristiti kajkavskim književnim jezikom. Tim su jezikom svećenici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj pisali već tristotinjak godina. Do sredine tridesetih godina 19. stoljeća njime je pisao i novonastali građanski društveni sloj, koji mu je dizao ugled do te mjere da je postao i sveučilišnim predmetom. Dotad je i Krizmanić načinio većinu svojih vrijednih prijevoda. No, kao što znamo, sociolingvističke prilike drastično se mijenjaju, a ilirci se sredinom tridesetih godina obračunavaju s kajkavštinom i ulažu silne napore da se i u kajkavskoj Hrvatskoj prihvati na štokavštini zasnovan standardni jezik. Također znamo da su u tome i uspjeli. S druge strane, manje je poznato da su se ilirci rado okupljali u bistričkome domu Ivana Krizmanića, koji ih je podupirao, no u jezičnome smislu nije im se odmah pridružio. Kad *Danica ilirska* u drugome godištu uglavnom prelazi

na štokavski jezični izraz s već prihvaćenim novim Gajevim slovoapisom, Krizmanić i dalje piše kajkavskim književnim jezikom. Tek 1842., u godini kad se njegova mlađa nećakinja i štićenica Paulina udaje za Ljudevita Gaja i kad ilirizam poprima i politički

karakter, Krizmanić piše svoj prvi tekst ilirskom štokavštinom – tada mu je sedamdeset osam godina. Da zaključim, Ivanu Krizmaniću izvanjezične okolnosti barem su dvaput promijenile jezični identitet, prvi put u zreloj dobi, kad uz prestižni latinski i njemački počinje upotrebljavati i kajkavski književni jezik te drugi put u staračkoj dobi, kad prigrbljuje ilirsku štokavštinu.

HJ: Krizmanić na kajkavski književni jezik prevodi odlomak *Flundra senje zrokujuća*. Odakle potječe odlomak i tko je Flundra iz naslova?

BSch: Kako sam već spomenula, Krizmanić je prvi prevoditelj Shakespeareova djela u nas. Njegov prijevodni ulomak nastao je u vrijeme kad engleski jezik u našim krajevima nije bio ni znan ni popularan, pa ni potreban za funkcioniranje u društvu kao što je danas. To pak Krizmanića stavlja u poziciju iznimno obrazovana čovjeka s dobrim ukusom za literaturu. U knjizi *Prvi hrvatski Shakespeare* dr. Ivan Lupić i ja obaziremo se na Krizmanićev prijevodni odlomak iz dvaju gledišta. Dr. Lupić smješta ga u kontekst hrvatskoga prevodilaštva Shakespeareova djela, pronalazi u mariborskoj knjižnici izvornik *Romea i Julije* odakle Krizmanić prevodi te donosi minucioznu analizu Krizmanićevih prijevodnih postupaka. Slikovnim priložima pokazuje da je riječ o simpatičnome džepnom izdanju Shakespeareove drame, koje je s drugim djelima toga engleskoga velikana putovalo Europom onoga vremena spakirano u kutijice ne duže od obične olovke. Ulomak koji je Krizmanić naslovio *Flundra senje zrokujuća* govori o vilinskoj babici, kraljici Mab, koju detaljno opisuje Mercuzio u četvrtome prizoru prvoga čina. Riječ *mab* u engleskome je u 16. stoljeću označavala je upravo 'ženu lakog morala, drolju', a pošto ni Shakespeareova Mab nije bila sasvim nevina, Krizmanić ju je u svome prijevodu s pravom preimenovao u Flundru. Kako zaključuje dr. Lupić, tim je postupkom precizniji od brojnih kasnijih prevoditelja *Romea i Julije*.

U drugome gledištu na Krizmanićev prijevodni odlomak ja govorim o višejezičnome kontekstu u kojemu je nastao i konkretno o njegovim grafijskim i jezičnim obilježjima.

HJ: Možete li nam ukratko nešto reći o jezičnim obilježjima Krizmanićeva prijevoda?

BSch: *Flundra senje zrokujuća* nastala je 1836. godine, dakle u jeku ilirizma, na hrvatskoj grafijskoj i jezičnoj prekretnici. Iako se Krizmanić tada već druži s ilircima i pomalo pristaje uz njihove ideje, on još uvijek piše kajkavskim književnim jezikom, pa je tako i *Flundra* kajkavska. U kontekstu njegova cjelokupna stvaralaštva na domaćim jezicima (kajkavskome i štokavskome) promjena je uočljiva na grafijskome planu. Naime, 1835. Krizmanić prestaje upotrebljavati staru kajkavsku grafiju nastalu po mađarskome uzoru i prelazi na Gajev novi slovoпись, što mu zadaje i određene probleme, osobito pri upotrebi ilirskoga rogatog *e*. Od starokajkavskih jezičnih obilježja *Flundru* krasi proteza *v*-ispred *u-* (*vusnicah*, *vubo*), jedno – srednje *č* (*noč*, *mladičev*, *muči*), G mn. ž. r. s nultim morfemom (*copernic*, *nog*), nesinkretizirani množinski padeži (D *mračnjakom*, L *prstih*, I *obuzaji*) i sl. U tvorbi su zanimljive raznovrsne složenice (*pravdokrojničnik* 'onaj koji kroji pravdu, odvjjetnik', *pupkorezna baba* 'ona koja reže pupak, primalja'), a u sintaksi latinski

i njemački sintaktički kalkovi, poput participa s pridjevskom promjenom (*spečeg* ‘koji spava’), ili uporaba pasivne konstrukcije *od + genitiv* umjesto *o + lokativ* (*od svojih dragih* ‘o svojim dragama’). I u leksiku je prisutan strani, posebno germanski utjecaj (*Flundra* ‘bludnica’, *copernica* ‘vještica’), a rese ga brojne kajkavštini svojstvene umanjnice (*kamenčeca*, *kukčec*, *koščica*).

HJ: Vi ste svojom disertacijom i dvjema knjigama spasili Krizmanića od zaborava i potaknuli revalorizaciju njegovih djela. Kakav je odnos današnje filologije prema djelima pisanim kajkavskim književnim jezikom i koji su tomu uzroci?

BSch: Nakon gotovo stotinu godina (od znamenite studije Vladoja Dukata *Život i književni rad Ivana Krizmanića* iz 1912.) u posljednjih se petnaestak godina obnavlja interes za Ivana Krizmanića i njegovo djelo. U tom su poslu zaslužni Mijo Korade, koji je objavio pretpisak spomenute studije 2002. godine te Alojz Jembrih, koji je transkribirao i objavio čitav spjev *Raj zgubljen* 2005. godine. Kako je meni nadasve zanimljiv Krizmanićev jezični put, u svojim se radovima bavim promjenama u njegovu jezičnome identitetu te sociolingvističkim prilikama sredine 19. stoljeća u kojima s Krizmanićevim prelaskom na ilirsku štokavštinu, a malo kasnije i s Kristijanovićevom smrću, umire i jedan vjekovni, kajkavski, književni jezik. Čini se da nije bilo dovoljno što se ugasio, jer su se na njemu još desetljećima izživljavali zagovornici druge jezične koncepcije, što ga je srozalo na niske grane, izbacilo iz školskih programa, mnogih pregleda povijesti hrvatskoga jezika i izvora za vrijedne rječnike hrvatskoga jezika. S druge strane, takav tretman može biti kompliment jer da je bio nevažan nitko se na nj ne bi bio obazirao.

Osobito mi je drago što je interes za Krizmanićev rad obnovljen, što smo dr. Lupić i ja u 2016. godini dobili podršku grada Ludbrega da na adekvatan način obilježimo i Shakespeareovu (400. rođendan) i Krizmanićevu (250. rođendan) obljetnicu. Također me veseli što Matica hrvatska u Mariji Bistrici ove godine organizira međunarodni znanstveni skup o Ivanu Krizmaniću i njegovu vremenu, na kojemu će se zasigurno moći čuti novi uvidi u to zanimljivo povijesno razdoblje.

HJ: Zahvaljujemo Vam na razgovoru!